



## Turizm Öğrencilerinin Stajda Sanal Kaytarma Eylemleri

Reyhan ARSLAN AYAZLAR<sup>1</sup>, Ezgi SAYMAN<sup>2</sup>, Mesut  
ÇINAR<sup>3</sup>



### ÖZET

Teknolojinin gelişimi ile birlikte bilgisayarların ve internetin bireylerin hayatlarında yeri ve önemi giderek artmıştır. Günlük yaşamın yanı sıra internet iş hayatında da vazgeçilmez bir unsur haline dönüşmüştür. İnternetin işletmelerin verimliliği açısından etkili olduğunu söylemekle birlikte iş dışı konularda aşırı kullanımının olumsuz etkilere neden olabileceği göz ardı edilmemelidir. Literatürde sanal kaytarma olarak adlandırılan bu durum iş yerlerinde gittikçe daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada turizm öğrencilerinin stajları süresince sanal kaytarma yapıp yapmadıklarını ve sanal kaytarmanın demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında 281 geçerli ankete ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre, turizm öğrencileri önemsiz düzeyde sanal kaytarma eyleminde bulunmaktadır. Öğrencilerin cinsiyeti, staj yaptıkları işletme türü ile internette gezinme süreleri arasında da anlamlı farklılıklar belirlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Sanal kaytarma, turizm öğrencileri, staj, turizm fakültesi

## Tourism Students' Cyberloafing Behavior in Their Training Courses

### ABSTRACT

Computers and internet are located in individuals' life more with the development of technology. Internet has become to be essential both daily and work life. It has positive impacts for companies' productivity whereas internet has also negative impacts when it's used not about work. This is called cyberloafing and has become to feel more. Thus, this study aims to determine whether tourism students do cyberloafing and there are demographic differences. Within the scope of the research, 281 valid questionnaires were collected. According to the findings, tourism students do minor cyberloafing. The significant differences in terms of gender, company type and surfing duration have also been found.

**Keywords:** Cyberloafing, tourism students, training, tourism faculty

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, Kötekli/Muğla, reyhanayazlar@gmail.com

<sup>2</sup> Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD, Kötekli/Muğla,

<sup>3</sup> Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD, Kötekli/Muğla,

## 1. Giriş

Günümüzde bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlar ile birlikte internet kullanımının oldukça yaygınlaştığını söylemek mümkündür (Arabacı, 2017: 72). TÜİK (2017) verilerine göre Türkiye’de 2017 yılı, Nisan ayı itibariyle düzenli internet kullanıcısı %80.7 oranına ulaşmıştır. Diğer yandan aynı dönem için işyerinde interneti kullanma oranının %83 olduğu rapor edilmektedir (TÜİK, 2017). Artık bilgisayarlardan ve internette bağımsız bir iş yeri düşünülemez hale gelmiştir. Bununla birlikte iş yerindeki internet kullanımının karanlık yüzünü de göz ardı etmemek gerekmektedir. Çalışanlar işleri ile ilgili görevlerini yerine getirmek için interneti ve bilgisayarı kullanabildiği gibi çalışma saatleri içerisinde bu teknolojiyi işle ilgili olmayan şeyler için de kullanabilmektedir (Baturay ve Toker, 2015: 358).

Bireysel kullanımın yanı sıra internetin iş yerinde de kullanımı bazı kolaylıkları ve aynı zamanda suistimalleri beraberinde getirmektedir. Bazı araştırmacılara göre internetin çalışanlara güç veren ve onları eğlendiren bir rolü bulunmakta (Lim ve Chen, 2009: 350), aynı zamanda bireye yaratıcılık, esneklik ve öğrenme ortamı sağlamakta (Blanchard ve Henle, 2008: 1069) bazılarına göre ise internet daha zayıf sistem performansına (Sipior ve Ward, 2002: 73) veya bireyin verimli zamanını boşa geçirmesine (Blanchard ve Henle, 2008: 1069) neden olmakta hatta işletmeleri yasal yükümlülükler altına bile sokabilmektedir (Kaplan ve Ögüt, 2012: 2). Bu olumsuz durumlara neden olan davranış alan yazında sanal kaytarma olarak adlandırılmaktadır.

Sanal kaytarma (cyberloafing), bir çalışanın, iş saatleri içerisinde, çalıştığı kurumun internet bağlantısını kişisel amaçlarına yönelik olarak kullanması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kişinin bağlı bulunduğu kurumun internet erişiminden faydalanarak, çalışma saatleri içerisinde işiyle ilgili olmayan internet sitelerine girmesi veya kişisel amaçlarla elektronik posta alışverişi yapması gibi faaliyetler sanal kaytarma kapsamında değerlendirilmektedir (Lim, 2002: 677).

Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, internetin turizm sektöründe de kullanımının yaygınlaşmasını sağlamakta, tüketiciyi bilinçlendirmekte ve tüketici taleplerini etkilemektedir. Günümüzde turizm endüstrisinde internet, yeni bir iletişim kanalı ve alternatif bir dağıtım kanalı olarak seyahat edenlerle seyahat ürün ve hizmet tedarikçilerine hizmet etmektedir (Law vd., 2004: 100). Dolayısıyla internetin turizm endüstrisindeki işletmelerin iş yapış şekillerini değiştirdiğini ve daha fazla potansiyel müşteriye ulaşma olanağı sağladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte internetin çalışanlar tarafından işle ilgisi olmayan etkinlikler için kullanılma olasılığı turizm endüstrisi için de potansiyel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanal kaytarma kavramı eğitim (Kalaycı, 2010; Ergün ve Altun, 2012; Yıldız vd, 2015; Akbulut vd, 2015; Baturay ve Toker, 2015; Yılmaz, 2017; Arabacı, 2017) ve sağlık (Kaplan ve Ögüt, 2012; Fındıklı, 2016) alanlarında sıklıkla çalışılmakla birlikte turizm endüstrisinde sınırlı sayıda çalışma olduğu gözlemlenmektedir (Garrett ve Dangizer, 2008; Blanchard ve Henle, 2008; Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Serttaş ve Şimşek, 2016). Alan yazın incelemesinde lise/üniversite öğrencilerinin sanal kaytarma eğilimlerine ve/veya davranışlarına odaklanan çeşitli araştırmalar yer almaktadır (Giles, 2015; Baturay ve Toker, 2015; Akbulut vd, 2017; Arabacı, 2017). Akbulut vd’ye (2017: 89) göre sanal kaytarma çalışanlar ve öğrenciler arasında farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte ulusal alan yazında turizm endüstrisinin önemli çalışanları arasında yer alan turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eğilimlerine odaklanan herhangi bir araştırma tespit edilememiştir.

Bu çalışmada turizm endüstrisinin önemli paydaşlarından biri olan turizm öğrencilerinin eğitim sürecinin bir parçası olan stajları süresince sanal kayıtma yapıp yapmadıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın diğer bölümlerinde sanal kayıtma ve turizmdeki uygulamaları ile ilgili kavramsal bir çerçeve çizilmekte, araştırma yönteminde çalışmada benimsenen yaklaşım ve teknik, aynı zamanda evren ve örneklem süreci hakkında bilgi verilmektedir. Araştırma bulgularının verilmesinden sonra çalışmada sonuç ve öneriler kısmına yer verilmektedir.

## 2. Sanal Kayıtma

İnternet kullanımının yaygınlaşması, hiç şüphesiz, örgütlere sayısız avantajlar sunmuş olmakla birlikte, son yıllarda çözüm aranan en önemli sorunlardan birinin de kaynağı olmuştur: sanal kayıtma. Önceleri, çalışanların bilgisayarlarına işle ilişkisi olmayan sitelere girmelerini engelleyici filtreler koymak çözüm gibi görünmüştü de, günümüzde cep telefonlarına kadar sıçrayan internet kullanımı ile birlikte bu yöntem de büyük oranda etkisiz hale gelmiş gözükmektedir. İnternet kullanımı yöneticinin sürekli kontrolünün mümkün olmadığı durumlarda kullanılabilir hale gelmiştir. Bu da iş ortamında verimsizliğe neden olmaktadır (Özkalp vd. 2011: 21).

Sanal kayıtma Anandarajan ve Simmers (2004: 19) tarafından “çalışma saatlerinde örgütün herhangi bir kaynağını mevcut işin gerektirdiği faaliyetler dışında kullanarak yapılan gönüllü online web davranışları” şeklinde tanımlanmaktadır. İş yerinde zamanın verimsiz olarak geçmesine neden olmasından ötürü sapkın iş yeri davranışı olarak değerlendirilmektedir (Lim ve Teo, 2005: 1083). Örü ve Yıldız (2014: 99) sanal kayıtmayı “iş için kullanıma sunulmuş bilgisayar ve internet sistemlerinin kişisel amaçlar için kullanılması” şeklinde tanımlamaktadır. Sanal kayıtma, iş yerinde bilişim teknolojilerinden yararlanırken, çalışanın kendisine tanınan internet kullanım haklarını suiistimal ederek mesai saatleri içinde iş yerinin internet bağlantısı ile şahsına ait e- postalarını takip etmesi ve işi ile alakasız olan web sayfalarında dolaşması yönündeki eylemleridir. Teknolojinin hızla gelişmesi ile sanal kayıtarmanın sadece iş yerindeki internet erişim olanakları ile değil, kişisel internet erişimi sağlayan bütün cihazlarla da gerçekleştirilen kayıtma eylemlerini içermektedir (Kaplan ve Ögüt, 2012: 4). Tanımların ortak noktasında sanal kayıtarmanın işle ilgili olmayan ya da kişisel eylemler olması, mesai saatleri içerisinde yapılması ve bilinçli olarak gerçekleştirilen bir eylem olması yer almaktadır (Ünal ve Tekdemir, 2015: 98).

Sanal kayıtma kavramı işyerinde sapkın davranışlar tipolojisinde kaynakların boşa harcandığı, üretim karşıtı, önemsiz/basit kayıtma davranışları olarak gösterilmektedir (Robinson ve Bennett, 1995: 565). Sanal kayıtma kavramı uluslararası yazında “cyberslacking” (Lavoie ve Pychyl, 2001; Blanchard ve Henle, 2008) “cyberdeviance” (Vitak vd., 2011), “cyberloafing” (Lim, 2002) gibi terimlerle ifade edilmektedir. Sanal kayıtma ile ilgili daha az sıklıkla kullanılan terimler arasında “cyberbludging”, “online loafing”, “internet deviance”, “problematic internet use”, “internet addiction”, “internet dependency”, “internet abuse” ve “internet addiction disorder” gelmektedir (Kim ve Byrne, 2011: 2272). Ulusal yazında yapılan çalışmalarda “sanal kayıtma” ve “siber aylaklık” kavramlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Kalaycı, 2010; Kaplan ve Ögüt, 2012; Köse vd., 2012; Özkalp vd., 2012).

Alan yazında sanal kayıtarmanın çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu konudaki ilk sınıflandırmalardan biri Lim (2002: 677) tarafından gerçekleştirilmiş ve sanal kayıtma tipleri iş dışı amaçlarla sörf yapma aktiviteleri ve e-mail aktiviteleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Her iki aktivite de çalışanların ana görevlerini yürütmelerini ve tamamlamalarını engelleyen, zamanın verimsiz bir şekilde kullanımı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Anandarajan ve Simmers (2004: 9) çalışanların dört tür sanal kaytarma davranışı gösterdiklerini belirtmiştir. Bunlar; eğlence amaçlı, zarar verici, kişisel öğrenme ve belirsiz sanal kaytarmadır. Eğlence amaçlı sanal kaytarma eylemleri, sosyal aktiviteleri, ilgi alanlarına göre ya da satın alınması düşünülen ürünlerle ilgili araştırmaları içermektedir. Zarar verici sanal kaytarma eylemleri müstehcen web sitelerine girme, online oyun oynama ve müzik indirme gibi işletme etkinliklerini sekteye uğratacak ya da işletmeye zarar verecek eylemleri kapsamaktadır. İşletme ile ilgili haberleri takip etme, eğitim imkânlarını araştırma, profesyonel kuruluşların sayfalarını ziyaret etme ve güncel konularla ilgili okumalar yapma gibi eylemler kişisel öğrenmeye yönelik sanal kaytarma eylemleri grubuna girmektedir. Belirsiz sanal kaytarma eylemlerinde sohbet odalarında işletme ile ilgili tartışmalara katılmak ve/veya başka işletmelerle ilgili bilgi edinmek ve resmi sitelere girmek gibi eylemler yer almaktadır. Blanchard ve Henle (2008: 1067) ise Lim'in (2002) daha önce yaptığı sınıflandırmayı detaylandırarak, sanal kaytarma tiplerini önemsiz (kısa süreli haber sitelerini ziyaret etme, e-posta kullanımı gibi) ve önemli (kumar içerikli sitelere girme, sohbet odalarını ziyaret, blog okuma, müzik dinleme, müstehcen web sitelerine girme gibi) sanal kaytarma olarak ikiye ayırmaktadır. Önemsiz sanal kaytarma aktiviteleri çalışanlar tarafından sıradan bir durum olarak değerlendirilmekte ve bu aktivitelerin işletme kaynaklarına zararı olmadığı düşünülmektedir. Çalışanlar önemli sanal kaytarma boyutunda kullandıkları sitelerin kendileri için ne kadar tehlikeli olduklarını ve bunun getireceği kanuni yükümlülükleri bilseler de her iki tür kaytarma aktivitelerinde bulunmaya devam etmektedirler.

### 3. Turizmde Sanal Kaytarma

Sanal kaytarma eylemleri çeşitli şekillerde görülmekte ve birtakım sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır. Turizm endüstrisi internetin yaygın bir şekilde kullanıldığı alanlardan biri olarak sanal kaytarma eyleminden olumsuz bir şekilde etkilenme potansiyeline sahiptir. İnternet kullanımının yaygınlaşması ve turizm işletmelerinde zorunlu bir hale gelmesi çalışanların kullanımını gerektirmektedir. Özellikle ön büro gibi bazı departmanlarda yoğun internet kullanımı söz konusudur. Dolayısıyla çalışma saatleri içerisinde turizm çalışanlarının sanal kaytarma eyleminde bulunma olasılığı artmaktadır.

Turizm endüstrisinde sanal kaytarma eyleminin çeşitli araştırmalar ile incelendiği görülmektedir. Örneğin, Kaplan ve Çetinkaya (2014: 28) Nevşehir ilinde hizmet veren 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinde görev yapan 211 çalışanın görüşlerine nicel yolla başvurmuştur. Araştırmanın sonucunda çalışanların eğitim düzeyi, işletmedeki konumları ve çalışılan bölümler ile sanal kaytarma faaliyetleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça, önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin de arttığı, üst kademelerde çalışanların alt kademelerde çalışanlara göre daha fazla ciddi sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu ve ön bölümlerde çalışanların arka bölümlerde çalışanlara göre daha fazla önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu belirlenmiştir. Serttaş ve Şimşek (2016: 8) Kuşadası'nda faaliyet gösteren konaklama işletmelerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bulgulara göre konaklama işletmelerinde çalışanlar sanal kaytarma eyleminde bulunmaktadır. Erkek çalışanların kadınlara kıyasla daha fazla ve en yoğun olarak ön büro departmanında sanal kaytarma eyleminde bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmada konaklama işletmelerinin sanal kaytarmaya karşı alabileceği önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca işverenlerin sanal kaytarmaya karşı iş görenleri bilgilendirerek üretim kayıplarının azalmasını sağladıkları tespit edilmiştir.

Alan yazında sanal kaytarma kavramının çoğunlukla iş yeri açısından ele alındığı görülmektedir. Lim'e (2005: 213) göre çalışanlar internette herhangi bir şeye bakmanın kısa sürdüğünü ve bu durumun işlerinin düzenini bozmayacağını düşünmektedir. Bununla

birlikte birkaç saniyelik etkinlikler arttıkça gün içerisinde saatlere dönüşmekte ve bu durum işletmenin istemeyeceği bir hale gelmektedir. Yılmaz (2017: 114) da benzer bir durumun eğitim sırasında olabileceğini, öğrencinin derste arkadaşının mesajına cevap vermenin ders akışını bozmayacağını düşünebileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte öğretim elemanı dersle ilgili kritik bir konuya değiniyor olabilir ve öğrenci bu konuyu kaçırabilir. Sanal kaytarma eğitim alanında “öğrencilerin ders saatleri içerisinde dersle ilgili olmayan şeyler için internet kullanma eğilimi ve/veya davranışı” olarak tanımlanmaktadır (Kalaycı, 2010: 13). Sanal kaytarma öğrenciler arasında da gerçekleşebilmekte ve bu durum derste olumsuzluklara neden olabilmektedir (Brubaker, 2006: 22). Bu araştırma kapsamında öğrencilerin stajda öğreneceklerinin gerek kendi eğitimi için gerekse işletme verimliliği için önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla stajda sanal kaytarma eylemi her iki tarafı da olumsuz yönde etkileyecektir.

Alan yazın incelemesinde eğitim alanında sanal kaytarma eyleminin incelendiği çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır (Blanchard ve Henle, 2008; Ergün ve Altun, 2012; Akbulut vd, 2015; Baturay ve Toker, 2015; Arabacı, 2017; Yılmaz, 2017). Bununla birlikte turizm öğrencilerinin eğitim-öğretimin devam ettiği staj süresince sanal kaytarma eylemi gerçekleştirip gerçekleştirmediğine yönelik bir inceleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle staj esnasında turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eylemlerinde demografik açıdan farklılıklar olabileceği öngörülmektedir.

Çeşitli araştırmalar cinsiyetin sanal kaytarma eğiliminde önemli bir belirleyici unsur olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla sanal kaytarma eyleminde bulunduğu yöneldir (Baturay ve Toker, 2015: 362; Akbulut vd, 2015: 91; Arabacı, 2017: 72). Bianchi vd’ye (2000: 191) göre erkekler kadınlara kıyasla kişisel ilgilerine yönelik etkinlikler ile ilgili daha fazla zaman geçirme eğilimindedir Zhang’a (2004: 233) göre erkeklerin kadınlardan daha fazla internet kullanması sanal kaytarma eylemlerini etkilemektedir. Lim ve Chen’e (2009: 344) göre ise erkekler internetteki bazı etkinliklere dahil olmaktan daha mutlu olmakta ve internette işle ilgili olmayan bilgiyi daha kolaylıkla uygulayabilmektedir. Buradan hareketle, erkekler daha fazla sanal kaytarma yapmaktadır çünkü kadınlara kıyasla internette daha fazla yarar elde etmektedir sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sanal kaytarmanın eğitim açısından da farklılık gösterdiğine yönelik çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Garrett ve Dangizer (2008: 290) eğitim düzeyi yüksek bireylerin daha fazla sıklıkla sanal kaytarma yaptıklarını belirlemiştir. Eğitim alanında yapılan çeşitli araştırmalar üst sınıf öğrencilerin alt sınıf öğrencilere kıyasla daha fazla sanal kaytarma eyleminde olduklarını ortaya koymaktadır (Baturay ve Toker, 2015: 362; Arabacı, 2017: 72).

Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde sanal kaytarma eğiliminin yalnızca konaklama işletmelerindeki çalışanlar üzerine yapıldığı (Kaplan ve Çetinkaya, 2014; Serttaş ve Şimşek, 2016) diğer turistik işletmeler açısından bir inceleme gerçekleştirilmediği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada staj açısından öğrencilerin en fazla hangi turistik işletme türünde sanal kaytarma eğiliminde olduklarını belirlemek hedeflenmiştir.

Serttaş ve Şimşek (2016: 8) otel çalışanlarından en fazla sanal kaytarma eğiliminin ön büro bölümündeki çalışanlarda olduğunu belirlemişlerdir. Baturay ve Toker (2015: 358) interneti her gün kullanan öğrencilerin daha az sıklıkla kullanan öğrenciler ile karşılaştırıldığında daha fazla sanal kaytarma eğiliminde olduklarını belirlemiştir. Arabacı (2017: 72) internet kullanımına göre öğrencilerin sanal kaytarma eylemlerinde anlamlı farklılıklar olduğunu belirlemiştir. Buna göre internet kullanımında uzman olanlar acemi olanlara kıyasla daha fazla sanal kaytarma eyleminde bulunmaktadır. Baturay ve Toker (2015: 358) ileri düzeyde

internet kullanan öğrencilerin acemi olanlara kıyasla daha fazla sanal kaytarma eğiliminde olduklarını belirlemiştir. Blanchard ve Henle'ye (2008: 1077) göre internet kullanma becerisi sanal kaytarma davranışında etkili olmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

*H<sub>1</sub>: Turizm öğrencilerinin stajda sanal kaytarma eylemlerinde cinsiyet açısından farklılık vardır.*

*H<sub>2</sub>: Turizm öğrencilerinin stajda sanal kaytarma eylemlerinde bulunduğu sınıf açısından farklılık vardır.*

*H<sub>3</sub>: Turizm öğrencilerinin stajda sanal kaytarma eylemlerinde çalışılan işletme türüne göre farklılık vardır.*

*H<sub>4</sub>: Turizm öğrencilerinin stajda sanal kaytarma eylemlerinde bulunduğu çalışılan bölüm açısından farklılık vardır.*

*H<sub>5</sub>: Turizm öğrencilerinin stajda sanal kaytarma eylemlerinde internette gezinme sürelerine göre farklılık vardır.*

#### **4. Araştırma Yöntemi**

Bu araştırmanın amacı, turistik işletmelerde staj yapan öğrencilerin sanal kaytarma eylemlerini belirlemektir. İnternetin iş yerinde yaygın kullanımı çalışanlar tarafından suiistimali açık bir duruma dönüştürmektedir. Staj süresi boyunca öğrencilerin sanal kaytarma davranışında bulunmalarının öğrenme odaklı olmaları gereken bu sürecin verimsiz geçmesine neden olacağı düşünülmektedir. Bu durum aynı zamanda sezon yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda turistik işletmelerin veriminin düşmesi anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ile gerek çalışan gerek işletme boyutunda iş verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Araştırma evrenini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde öğrenim gören ve staj yapmış öğrenciler oluşturmaktadır. Fakültede Seyahat İşletmeciliği, Konaklama İşletmeciliği ve Yiyecek-İçecek İşletmeciliği olmak üzere toplam üç bölüm bulunmaktadır. Öğrencilerin çoğunlukla üçüncü sınıftan itibaren staj yapabilmeleri nedeniyle birinci ve ikinci sınıf öğrencileri araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılı itibariyle Turizm Fakültesi'nde öğrenim gören 3 ve 4. sınıf öğrencileri toplam 1168 adet olarak belirlenmiştir. Bazı öğrencilerin derse devam zorunluluğu olmaması nedeniyle araştırma evreninin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından evreni temsil etme yeteneğine sahip bir örneklem belirlenmesine karar verilmiştir. Verinin ana kütlede kolay, hızlı ve ekonomik bir şekilde elde edilebilmesinden dolayı örneklem seçiminde kolayda örnekleme tekniği tercih edilmiştir (Malhotra, 2004: 321). Ölçülmek istenen sanal kaytarma davranışının olumsuz bir şekilde algılanma olasılığı nedeniyle öğrencilerin araştırmaya dahil olmaları kendi isteklerine bırakılmıştır. Bu amaçla sınıflarda araştırmanın amacı açıklanmış ve araştırmaya katılmak isteyen öğrenciler örneklem grubuna dahil edilmiştir.

Araştırmada nicel bir yaklaşım benimsenmiş ve veri elde etmek amacıyla anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma anketi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde turizm öğrencilerinin önemli ve önemsiz sanal kaytarma eğilimlerini ölçmek amacıyla ifadeler, ikinci bölümde ise demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadeler bulunmaktadır. Turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eğilimlerini belirlemek amacıyla kullanılan ölçek Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014) çalışmasından uyarlanmıştır. Anket ifadelerinin ölçümlenmesinde 5'li Likert ölçeğinden yararlanılmıştır (1=Kesinlikle katılmıyorum...5= Kesinlikle katılıyorum). Katılımcılardan öğrenim süreleri esnasında yaptıkları stajı dikkate

olarak anketi doldurmaları istenmiştir. Anket sürecinde katılımcılara herhangi teşvik edici bir hediye vs. verilmemiştir.

Araştırma sonrasında elde edilen verinin analizinde istatistiki tekniklerden yararlanılmıştır. Ankete katılanların demografik özelliklerinin belirlenmesinde sıklık ve yüzde değerleri gibi betimsel analizler kullanılmıştır. Katılımcıların sanal kaytarma eylemlerinin belirlenmesinde ise doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirlik, geçerlilik gibi istatistiki analizlerden yararlanılmıştır. Turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eylemlerinde demografik açıdan farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla da öncelikle verinin normal dağılıp dağılmadığına bakılmış, normal dağılım göstermesi sonucu t testi ve varyans analizi yapılmıştır.

## 5. Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında öncelikle katılımcıların demografik bulguları belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunlukla son sınıf öğrencisi (%60.9) olduğunu ve konaklama işletmelerinde staj yaptığını (%58.7) söylemek mümkündür (Tablo 1).

**Tablo 1. Demografik Bulgular**

Değişken	Grup	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	135	48
	Erkek	146	52
Sınıf	3. Sınıf	100	40.1
	4. Sınıf	171	60.9
Staj Yapılan İşletme Türü	Konaklama İşletmesi	165	58.7
	Seyahat İşletmesi	59	21
	Yiyecek-İçecek İşletmesi	57	20.3
Staj Yapılan Bölüm	Ön Büro Hizmetleri	100	35.6
	Arka Ofis Hizmetleri	44	15.8
	Otel Temsilciliği (Rep)	26	9.3
	Yiyecek-İçecek Hizmetleri	111	39.5
İnternette Gezinme Süresi	1 Saat ve Altı	148	52.6
	1-3 Saat Arası	94	33.5
	4 Saat ve Üzeri	39	13.9

Demografik özelliklerin belirlenmesinden sonra araştırma kapsamında kullanılan sanal kaytarma ölçeğine yönelik faktör analizi, güvenilirlik ve geçerlilik testleri yapılmıştır. Araştırma ölçeğinin önceki çalışmadan uyarlanması nedeniyle doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır (Tablo 2).

**Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi, Güvenilirlik ve Aritmetik Ortalama Bulguları**

Faktör Boyutları ve İfadeleri	Faktör Yükleri	Cronbach Alpha	Aritmetik Ortalama
<i>Önemsiz sanal kaytarma</i>		,671	3,00
İşle ilgili olmayan kişisel e-postalar gönderirim	,593		2,58
İşle ilgisi olmayan kişisel bilgilerimi kontrol ederim	,663		3,39
Spor sitelerini ziyaret ederim	,578		2,91
Alışveriş yaparım	,702		3,12
<i>Önemli Sanal Kaytarma</i>		,732	2,69
Kişisel web sayfamı düzenlerim	,685		2,37
Yetişkin odaklı siteleri ziyaret ederim	,669		2,58
Sohbet odalarına katılırım (messanger, vb.)	,611		2,61
İşle ilgisi olmayan dosyaları (müzik, video, vb.) indiririm	,776		3,18

Doğrulayıcı faktör analizi aşamasında en büyük olabilirlik kestirimi (maximum likelihood estimation) seçeneği seçilmiştir. Bu bağlamda ölçeğin uyum iyiliği endeksleri incelenmiş ve sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan CFI, GFI ve RMSEA değerleri ele alınmıştır. İlk analiz sonucunda GFI ve CFI değerlerinin 0,90 ve üzeri olmaması, RMSEA değerinin 0,080 ve altı bir değere sahip olmaması nedeniyle analiz yeniden gerçekleştirilmiştir (Hair vd, 2014: 630). Analiz sonunda önemsiz sanal kaytarma boyutunda “işle ilgisi olmayan kişisel e-postalarımı bakarım”, “haber sitelerini ziyaret ederim”, “sosyal paylaşım sitelerini ziyaret ederim (facebook, twitter vb)” ifadeleri ile önemli sanal kaytarma boyutunda “online açık artırmalara katılırım (ebay vb) ve “borsa sitelerini ziyaret ederim” ifadeleri çıkarılmış ve geçerli uyum indeks değerlerine ulaşılmıştır ( $X^2/SD$ : 3,152, CFI: ,932, GFI: ,952, RMSEA: ,080). Araştırmada elde edilen faktörler orijinal çalışmadaki isimleri ile adlandırılmıştır. Tablo 2’de ifadelerin faktör yükleri verilmekte ve tüm ifadelerin 0.50 ve üzeri değere sahip olması ölçeğin uyum geçerliliğine işaret etmektedir (Stylidis, Biran, Sit ve Szivas, 2014: 268). Ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesinde Cronbach’s Alpha değerleri dikkate alınmıştır. Tablo 2’de belirtildiği gibi faktörlerin 0.60 ve üzeri değerlere sahip olduğu görülmektedir (Kalaycı, 2006). Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamında katılımcıların en çok hangi sanal kaytarma eylemlerini gerçekleştirdiklerini belirlemek amacıyla faktörlerin aritmetik ortalamaları incelenmiştir (Tablo 2). Araştırma bulgularına göre turizm öğrencileri en çok önemsiz boyutta sanal kaytarma eyleminde bulunmaktadır ( $\bar{X} = 3,00$ ). Turizm öğrencileri önemsiz boyutta en fazla işle ilgisi olmayan kişisel bilgilerini kontrol etme konusunda sanal kaytarma yapmaktadır ( $\bar{X} = 3,39$ ). Önemli sanal kaytarma boyutu incelendiğinde turizm öğrencilerinin müzik, video gibi işle ilgisi olmayan dosyaları indirmek ( $\bar{X} = 3,18$ ) amacıyla sanal kaytarma gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu sonuçlara göre genel anlamda turizm öğrencilerinin önemsiz sanal kaytarma eylemlerinde bulduklarını söylemek mümkündür.

Turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eylemlerinin demografik açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce araştırmada kullanılan ölçeğin normal dağılıp dağılmadığı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçları ölçek boyutlarının basıklık ve çarpıklık değerlerinin alan yazında belirtildiği üzere -1 ve +1 değerler arasında olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2006). Ölçeğin normal dağılım göstermesi sonucu katılımcıların sanal kaytarma eylemlerinin demografik açıdan farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesinde parametrik testler uygulanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın bir sonraki aşamasında *t* testi ve varyans analizine geçilmiştir.

**Tablo 3. Cinsiyete Göre *t* Testi Analiz Tablosu**

	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	F	<i>t</i>	p
Önemsiz sanal kaytarma	Kadın	135	2,783	,448	-3,619	,000*
	Erkek	146	3,207			
Önemli sanal kaytarma	Kadın	135	2,577	1,419	-1,664	,097
	Erkek	146	2,794			

Turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eylemlerinde cinsiyet ve buldukları sınıf açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla *t* testi yapılmıştır. Bulgulara göre  $p > 0.05$  düzeyinde katılımcıların sanal kaytarma eylemlerinde cinsiyete göre anlamlı bir



farklılık belirlenmiştir. Buna göre erkekler önemsiz sanal kaytarma boyutunda ( $\bar{X}$ : 3,20) kadınlardan daha fazla sanal kaytarma eyleminde bulunmuştur (Tablo 3). Katılımcıların sanal kaytarma eylemlerinde eğitim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Turizm öğrencilerinin sanal kaytarma eylemlerinde staj yaptıkları işletme türü ve bölümü ile internette gezinme sürelerine göre 0.05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla One-Way ANOVA testi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4). Levene test sonuçlarını karşılayan verilerin gruplar arası farkın hangi gruplarda oluştuğunu belirleyebilmek üzere Scheffe testinden faydalanılmıştır (Kayri, 2009).

**Tablo 4. Turizm Öğrencilerinin Sanal Kaytarma Eylemlerinin İşletme Türüne, Bölüme ve İnternette Gezinme Süresine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)**

Faktör Adı	Gruplar	Sayı	A.O	S.S	F	p
Önemli Sanal Kaytarma	Konaklama İşl.	165	2,58	1,08	2,375	0,095
	Seyahat İşl.	59	2,92	2,92		
	Yiyecek-İçecek İşl.	57	2,76	2,76		
Önemsiz Sanal Kaytarma	Konaklama İşl.	165	2,95	0,98	3,235	0,041*
	Seyahat İşl.*	59	3,28	0,92		
	Yiyecek-İçecek İşl.*	57	2,84	1,07		
Önemli Sanal Kaytarma	Ön Büro Hizmetleri	100	2,59	1,08	0,577	0,631
	Arka Ofis Hizmetleri	44	2,68	1,07		
	Otel Temsilciliği (Rep)	26	2,87	1,12		
	Yiyecek-İçecek Hizmetleri	111	2,73	1,10		
Önemsiz Sanal Kaytarma	Ön Büro Hizmetleri	100	3,05	0,98	1,877	0,134
	Arka Ofis Hizmetleri	44	3,07	0,95		
	Otel Temsilciliği (Rep)	26	3,32	0,79		
	Yiyecek-İçecek Hizmetleri	111	2,85	1,06		
Önemli Sanal Kaytarma	1 Saat ve Altı*	148	2,51	1,11	5,251	,006*
	1-3 Saat Arası	94	2,81	0,98		
	4 Saat ve Üzeri*	39	3,08	1,15		
Önemsiz Sanal Kaytarma	1 Saat ve Altı*	148	2,80	1,07	6,272	,002*
	1-3 Saat Arası*	94	3,18	0,88		
	4 Saat ve Üzeri*	39	3,29	0,85		

Araştırma bulgularına göre turizm öğrencilerinin staj yaptıkları işletme türüne göre önemsiz sanal kaytarma boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Seyahat işletmelerinde staj yapan öğrencilerin ( $\bar{X}$ : 3,28) yiyecek-içecek işletmelerinde staj yapan öğrencilere ( $\bar{X}$ : 2,84) kıyasla daha fazla önemsiz sanal kaytarma yapma eylemini gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Turizm öğrencilerinin staj yaptıkları bölümle sanal kaytarma eylemleri arasındaki herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. Turizm öğrencilerinin internette gezinme süreleri ile sanal kaytarma eylemleri arasında her iki boyutta da anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre önemli sanal kaytarma boyutunda 4 saat ve üzeri internette gezinen öğrenciler ( $\bar{X}$ : 3,08) ile 1 saat ve altı internette gezinen öğrenciler ( $\bar{X}$ : 2,51) arasında farklılık bulunmaktadır. Yine 4 saat ve üzeri internette gezinenler ( $\bar{X}$ : 3,29), 1-3 saat arası internette gezinenler ( $\bar{X}$ : 3,18) ve 1 saat ve altı gezinenlere ( $\bar{X}$ : 2,80) kıyasla daha fazla önemsiz sanal kaytarma eyleminde bulunmaktadır. Bir diğer deyişle internette gezinme süresi arttıkça turizm öğrencilerinin stajdaki sanal kaytarma eyleminde de artış olmaktadır.

## 6. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada turizm öğrencilerinin stajları süresince sanal kayıtma eylemlerinde bulunup bulunmadıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Turizm öğrencilerinin en çok hangi sanal kayıtma eylemlerini gerçekleştirdiklerini ve sanal kayıtma eylemlerinde demografik açıdan anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre turizm öğrencileri stajları süresince sanal kayıtma eyleminde bulunmuşlardır. Turizm öğrencileri önemli ve önemsiz düzeylerde sanal kayıtma eylemi gerçekleştirmişlerdir.

Bu bulgular önceki araştırmalar ile örtüşmektedir. Örneğin, Arabacı (2017: 72) öğrencilerin ders esnasında sanal kayıtma yapmanın kabul edilemez olduğunu düşüncelerine rağmen e-postalarını kontrol ettikleri ve tartışma gruplarına katıldıklarını tespit etmiştir. Ergün ve Altun (2012: 36) öğrencilerin derste sanal kayıtma yaptıklarını kabul ettiklerini ancak bunun yapılmaması gereken bir davranış olduğunu da ifade ettiklerini rapor etmektedir. Yılmaz (2017: 113) öğrencilerin en çok mesajlaşma konusunda sanal kayıtma yaptıklarını ortaya koymuştur. Serttaş ve Şimşek (2016: 8) konaklama işletmelerindeki çalışanların orta derecede sanal kayıtma eyleminde bulduklarını belirlemiştir. Buna göre çalışanlar en fazla genel haber sitelerini ziyaret etmektedir.

Turizm öğrencilerinin sanal kayıtma eylemlerinde demografik açıdan anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin cinsiyeti, staj yaptıkları işletme türü ve internette gezinme süreleri, sanal kayıtma eyleminde bulunmaları açısından anlamlı farklılık göstermektedir. Araştırmada erkeklerin kadınlara oranla daha fazla sanal kayıtma eyleminde bulunması önceki çalışmalar ile (Baturay ve Toker, 2015; Akbulut vd, 2015; Arabacı, 2017; Bianchi vd, 2000; Zhang, 2004; Lim ve Chen, 2009) örtüşen bir bulgu olarak görülmektedir.

Seyahat işletmeleri ve yiyecek-içecek işletmelerinde staj yapan öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Bu farka gerekçe olarak yiyecek-içecek işletmelerinde staj yapan öğrencilerin yemeğin hazırlanması ve servis aşamalarında internete erişme olasılıklarının düşük olması gösterilebilir. Bununla birlikte seyahat acentalarında staj yapan öğrencilerin hizmet vermelerinde teknolojiye ve internetten daha fazla yararlanması böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir. Seyahat acentalarının iş ortamında daha fazla internete bağlanma gereksinimi daha fazla sanal kayıtmaya neden olabilmektedir. Önceki araştırmaların yalnızca konaklama işletmelerinde yapıldığı görülmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre, sanal kaytarmanın diğer turizm işletmelerinde de gerçekleşebildiğini söylemek mümkündür. Çalışmada aynı zamanda önceki araştırmalar ile örtüşen bir şekilde (Blanchard ve Henle, 2008: 1077; Baturay ve Toker, 2015: 358; Arabacı, 2017: 72) turizm öğrencilerinin internette gezinme sürelerinin arttıkça sanal kayıtma eyleminde daha fazla buldukları belirlenmiştir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet turizm işletmeleri, çalışanlar ve onların eğitimi için giderek önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla araştırma bulgularına dayanarak turizm işletmelerinde staj eğitimi gören öğrencilere internet kısıtlaması getirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bunun yerine sanal kayıtmayı önlemek adına internet kullanımının iyi bir şekilde yönetmesi gerekmektedir. Çalışanların hangi ortam ve durumlarda sanal kayıtmaya eğilim gösterdikleri belirlenerek bu olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Yine çalışanları hangi alanlarda sanal kayıtma gerçekleştirdikleri belirlenmelidir. Hangi sanal kayıtma alanlarına yönelik yasaklama ve/veya kısıtlama getirileceğine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmada yer alan katılımcılar yalnızca belli bir üniversite ve bölümün öğrencileri ile sınırlıdır. Araştırma kapsamında öğrencilerin stajları ele alınmış ve demografik açıdan farklılıkları incelenmiştir. Diğer araştırmalar öğrencilerin sanal kaytarma eylemlerine neden olan ön koşulları belirlemek amacıyla görüşme tekniği ile derinlemesine bilgi elde edebilir. Önceki araştırmaların yalnızca konaklama işletmelerinde gerçekleştirilmesi nedeniyle gelecek araştırmalar turizm endüstrisindeki diğer işletmelere odaklanabilir.

## KAYNAKÇA

- ANANDARAJAN, M. ve SIMMERS, C. A. (2004). *Constructive and Dysfunctional Personal Web Usage in the Workplace: Mapping Employee Attitudes*, İçinde *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management* (Ed. Murugan Anandarajan ve Claire A. Simmers), Chapter 1, Information Science Publishing, USA.
- ARABACI, İ. B. (2017). Investigation faculty of education students' cyberloafing behaviors in terms of various variables, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 16(1), 72-82.
- AKBULUT, Y. DÖNMEZ, O. ve DÖNMEZ, Ö.Ö. (2017). Cyberloafing and social desirability bias among students and employees, *Computer in Human Behavior*, 72, 87-95.
- BATURAY, M. H. ve TOKER, S. (2015). An investigation of the impact of demographics on cyberloafing from an educational setting angle, *Computers in Human Behavior*, 50, 358-366.
- BIANCHI, S. M., MILKIE, M. A., SAYER, L. C. ve ROBINSON, J. P. (2000). Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor, *Social Forces*, 79, 191-228.
- BLANCHARD, A. L. ve HENLE, C. A. (2008). Correlates of Different Forms of Cyberloafing, *Computers in Human Behavior*, 24, 1067-1084.
- BRUBAKER, A. T. (2006). Faculty Perceptions Of The Impact Of Student Laptop Use In A Wireless Internet Environment On The Classroom Learning Environment And Teaching, Master Dissertation, University of North Carolina, Information and Library Science.
- GARRETT, R.K. ve DANGIZER, J.N. (2008). On cyberslacking: workplace status and personal internet use at work, *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 287-292.
- GILES, C. (2015). Undergraduate students' perceptions of cyberloafing, Texas Christian University.
- ERGÜN, E. ve ALTUN, A. (2012). Öğrenci gözüyle siber aylıklık ve nedenleri, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(1), 36-53.
- FINDIKLI, M. A. (2016). Sanal kaytarma ve iş performansı ilişkisi: sağlık ve tekstil sektörü çalışanlarının karşılaştırılması, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 33-62.
- HAIR, J. F., BLACK, W. C., BABIN, B. J. ve ANDERSON, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis*, Pearson New International Edition, Seventh Edition, England.
- KALAYCI, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 2. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- KALAYCI, E. (2010). Üniversite öğrencilerinin siber aylıklık davranışları ile öz düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı, Ankara.
- KAPLAN, M. ve ÖĞÜT, A. (2012). Algılanan örgütsel adalet ile sanal kaytarma arasındaki ilişkinin analizi: hastane çalışanları örneği, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1-13.

- KAPLAN, M. ve ÇETİNKAYA, A. Ş. (2014). Sanal Kaytarma ve Demografik Özellikler Açısından Farklılıklar: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 26-34.
- KAYRI, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) teknikleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- KİM, S. J. ve BYRNE, S. (2011). Conceptualizing Personal Web Usage in Work Contexts: A Preliminary Framework, *Computers in Human Behavior*, 27(6), 2271-2283.
- KÖSE, S. , ORAL, L. ve TÜRESİN, H. (2012). İş yaşamında sosyal kolaylaştırma kavramı ve sanal kaytarma ile ilişkisi: araştırma görevlileri üzerinde bir araştırma, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 287-295.
- LAVOIE, J. A. A. ve PYHCYL, T. A. (2001). Cyberslacking and the Procrastination Superhighway: A Web-Based Survey in Online Procrastination, Attitudes, and Emotion, *Social Science Computer Review*, 19(4), 431-444.
- LAW, R., LEUNG, K. ve WONG, J. (2004). The impact of the internet on travel agencies, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16(2) 100-107.
- LİM, V.K.G. (2002). The IT way of loafing on the job: cyberloafing, neutralizing and organizational justice, *Journal of Organizational Behavior*, 23, 675-694.
- LİM, V. (2005). The moderating effect of neutralization technique on organizational justice and cyberloafing. Pacific Asia Conference on Information Systems, PACIS, Bangkok, Thailand, 207-219.
- LİM, V.K.G. ve TEO, T.S.H. (2005). Prevalence, perceived seriousness, justification and regulation of cyberloafing in Singapore – an exploratory study, *Information and Management*, 42, 1081–1093.
- LİM, V.K.G. ve CHEN, D.J.Q. (2009). Cyberloafing at the workplace: gain or drain on work? *Behaviour & Information Technology*, 31(4), 343-353.
- MALHOTRA, N.K. (2004). Marketing Research An Applied Orientation, 4. Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- ROBINSON, S.L. ve BENNETT, R.J. (1995). A typology of deviant workplace behaviors: a multidimensional scaling study, *Academy of Management Journal*, 38(2), 555-572.
- ÖRÜCÜ, E. ve YILDIZ, H. (2014). İşyerinde Kişisel internet ve teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma, *Ege Akademik Bakış*, 14(1), 99-114.
- ÖZKALP, E. AYDIN U. ve TEKELİ, S. (2011). Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu:Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri, *Çimento İşveren Dergisi*, 2(26), 19-33.
- SERTTAŞ, O. ve ŞİMŞEK, G. (2016). Konaklama İşletmelerinde Siber Aylaklık: Çalışanların Demografik Özellikleri İle Siber Aylaklıkları Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Özel Sayı 1, 20-34.
- SIPIOR, J.C. ve WARD, B. T. (2002). A strategic response to the broad spectrum of internet abuse, *Information Systems Management*, 19(4), 71-79.

- STYLIDIS, D., BİRAN,A., SIT, J. ve SZIVAS, E.M. (2014). Residents' support for tourism development: the role of residents' place image and perceived tourism impacts, *Tourism Management*, 45, 260-274.
- TÜİK (2017) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2017 [www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr)  
Erişim Tarihi: 25.12.2017
- ÜNAL, Ö. F. ve TEKDEMİR, S. (2015). Sanal Kaytarma: Bir Kamu Kurumunda Ampirik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95-118.
- VITAK, J., CROUSE, J. ve LAROSE, R. (2011). Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking, *Computers in Human Behavior*, 27(5), 1751-1759.
- YILDIZ, H., YILDIZ, B. ve ATEŞ, H. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Sergilenmesinde Örgütsel Adalet Algısının Rolü Var Mıdır?, *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, 10(2), 55-66.
- YILMAZ, A.B. (2017). Lisanüstü öğrencilerinin siber aylaklık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: karma bir çalışma, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 113-134.
- ZHANG, Y. (2004). University Students' Usage and Perceptions of the Internet, *Journal of Educationl Technology Systems*, 32(3), 227-239.